[2025] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 27: 2025 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 75

ਰਾਜੀਬ ਕਲੀਤਾ

ਬਨਾਮ

ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ

(2023 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 538)

15 ਜਨਵਰੀ 2025

[ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ ਅਤੇ ਆਰ. ਮਹਾਦੇਵਨ, * ਜੇ.ਜੇ.]

ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਮੁੱਦਾ

ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਹੈੱਡਨੋਟਸ†

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਧਾਰਾ 21 - ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ - ਸਹੀ ਸਵੱਛਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ - ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ - ਧਾਰਾ 47, 48 ਏ - ਜੱਜਾਂ, ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਹਾਤੇ / ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ - ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਆਂਇਕ ਅਹਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਦੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰਾਂ ਸਮੇਤ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਅਪੰਗ ਵਿਅਕਤੀ:

ਆਯੋਜਿਤ: ਪਖਾਨੇ / ਵਾਸ਼ਰੂਮ / ਰੈਸਟਰੂਮ ਸਿਰਫ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਾਣ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ - ਸਹੀ ਸਵੱਛਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ - ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜੀਓ - ਉਚਿਤ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਬਣਾਉਣਾ ਨਿੱਜਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਰਜ਼ ਹੈ - ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਰੇਕ ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨ ਕਰੇ - ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ

---

* ਲੇਖਕ

ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਸੁਹਾਵਣਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਹੌਲ - ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਖਰਾਬ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜੱਜਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਜੇ ਵੀ ਸਹੀ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਨ - ਕਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈਂਡ ਡਰਾਇਰਾਂ ਨਾਲ ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ, ਹੈਂਡਵਾਸ਼, ਟਾਇਲਟ ਪੇਪਰ ਅਤੇ ਨੈਪਕਿਨ ਆਦਿ - ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਦੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਡੂੰਘੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ - ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਦੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਪੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ - ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਦਾਲਤੀ ਕੰਪਲੈਕਸਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾਂ, ਔਰਤਾਂ, ਦਿਵਿਆਂਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧਤਾ ਲਈ ਰਾਜਾਂ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ - ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਲਈ - ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ / ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਅਲਾਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਦਾਲਤੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸਫਾਈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ - ਸਥਿਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। [ਪਾਰਸ 8.24, 9.2.1, 10-10.2, 11]

ਮਰਦਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਲੋੜ - ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਕਟ/ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ/ਰਿਪੋਰਟਾਂ/ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ - ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀ (ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2019 – ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀ (ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਨਿਯਮ, 2020 - ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਪਹੁੰਚ ਲਈ ਤਾਲਮੇਲ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਿਆਰ, 2021; ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਪਲਾਨਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ, ਬਜਟ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਅਤੇ ਆਈਸੀਟੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ; ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (ਅਕਤੂਬਰ, 2023) - ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਘੋਸ਼ਣਾ, 1948 - ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਝੌਤਾ, 1966 - ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਵਿਨਸੈਂਟ ਪਾਨੀਕੁਰਲੰਗਰਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ [1987] 2 **ਐਸਸੀਆਰ** 468: (1987) 2 **ਐਸਸੀਸੀ** 165; *ਅਮਰਨਾਥ ਮੰਦਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ*

[2012] 13 ਐਸਸੀਆਰ 1093: **(2013) 3 ਐਸਸੀਸੀ 247;** *ਆਮ ਕਾਰਨ (ਇੱਕ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸੁਸਾਇਟੀ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ* [1999] 3 ਐਸਸੀਆਰ 1279 : **(1999) 6 ਐਸਸੀਸੀ 667;** *ਖਪਤਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* [1995] 1 ਐਸਸੀਆਰ 626: **ਏਆਈਆਰ 1995 ਐਸਸੀ 922;** *ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਕੇਡੀਆ ਲੈਦਰ ਐਂਡ ਲਿਕਰ ਲਿਮਟਿਡ ਰਾਜ* [2003] ਪੂਰਕ 2 ਐਸਸੀਆਰ 727 : **(2003) 7 ਐਸਸੀਸੀ 389;** *ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ* [2014] 5 ਐਸਸੀਆਰ 119 : **(2014) 5 ਐਸਸੀਸੀ 438; ਰੀ: ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਮਾਣ, ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਆਰਡਰ ਮਿਤੀ 03.12.2024 ਨੂੰ ਸੀ.ਡਬਲਯੂ.ਨੰਬਰ 18518/2024;** *ਮਿਲੂਨ ਸੂਰਿਆਜਾਨੀ ਬਨਾਮ ਪੁਣੇ ਮਿਉਂਸਪਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ* **2015 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਬੋਮ 6256; ਪੀ ਸਰਵਾਨਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਮਿਤੀ 17.08.2021 ਨੂੰ 2019 ਦੇ ਡਬਲਯੂਪੀ (ਐਮਡੀ) ਨੰਬਰ 4959 ਵਿੱਚ;** *ਸਮਿਤਾ ਕੁਮਾਰੀ ਰਾਜਗੜ੍ਹੀਆ ਬਨਾਮ ਐਨਸੀਟੀ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ* **2015 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਬੋਮ 8558;** *ਸਮਿਤਾ ਕੁਮਾਰੀ ਰਾਜਗੜ੍ਹੀਆ ਬਨਾਮ ਐਨਸੀਟੀ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਆਰਡਰ ਡੀਟੀ।* **2024 ਦੇ ਡਬਲਯੂ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 14517 ਵਿੱਚ 16.10.2024 ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।**

ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਪਹੁੰਚ ਯੋਗਤਾ ਲਈ ਤਾਲਮੇਲਬੱਧ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਿਆਰ, 2021; ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਪਲਾਨਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ, ਬਜਟ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਅਤੇ ਆਈਸੀਟੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ; ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਕਸੈਸਿਬਿਲਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, ਅਕਤੂਬਰ, 2023 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ।

ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

https://www.nea.gov.sg/our-services/public-cleanliness/toilets-management/overview; https://www.toiletmap.org.uk/about; https://publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmselect/cmcomloc/636/636.pdf?utm_source=chatgpt.com; https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c5f0aed915d696ccfc52e/7530.pdf; https://www.continence.org.au/national-public-toilet-map; https://www.toiletten-fuer-alle.de/das-projekt.html; https://downtown.org/wp-content/uploads/2019/08/IDADAA19_WinnipegBIZ_PublicToilet_Summary.pdf; https://www.lixil.com/en/impact/inclusion/universal_design.html.

ਐਕਟਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ; ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀ (ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2019; ਸੰਵਿਧਾਨ (42ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1976; ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀ (ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਨਿਯਮ, 2020

ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

ਕੀਵਰਡਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21; ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; ਸਹੀ ਸਫਾਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ; ਅਦਾਲਤਾਂ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ; ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ; ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਦੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ; ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਸਹੂਲਤਾਂ; ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਵਾਤਾਵਰਣ; ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; ਸਿਹਤਮੰਦ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; ਉਚਿਤ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ; ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀ; ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ; ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ; ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ; ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ; ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ; ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਿਆਰ; ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਦੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਘਾਟ; ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਸਹੂਲਤਾਂ; ਸਾਰੇ ਅਦਾਲਤੀ ਕੰਪਲੈਕਸਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕੇਸ

ਸਿਵਲ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2023 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 538
(ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ)

ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰੀ

ਭਾਸਕਰ ਦੇਵ ਕੋਨਵਰ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚਾਰੂ ਅੰਬਵਾਨੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੰਜੁਕਤਾ ਜੈਨ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਸ਼ਵਰਿਆ ਭਾਟੀ, ਏ.ਐੱਸ.ਜੀ., ਲੋਕੇਸ਼ ਸਿੰਹਲ, ਸੀਨੀਅਰ ਏ.ਏ.ਜੀ., ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਰਿਮਾ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਏ.ਏ.ਜੀ., ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਵਰੂਪਮਾ ਚਤੁਰਵੇਦੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੁਚੀ ਕੋਹਲੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਮੇਯਵਿਕਰਮਾ ਥਨਵੀ, ਅਮਨ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ, ਡੀ. ਬਹਾਰਦਿਕ ਸ਼ਰਮਾ, ਡੀ. ਅਨਿਰੁਧ ਪਾਂਡੇ, ਆਨੰਦੋ ਮੁਖਰਜੀ, ਸ਼ਵੇਤੰਕ ਸਿੰਘ, ਆਦਰਸ਼ ਉਪਾਧਿਆਏ, ਰਮੇਸ਼ ਬਾਬੂ ਐੱਮ.ਆਰ., ਪ੍ਰਣਵ ਪੀ.ਪੀ., ਯਸ਼ਵਰਧਨ, ਅਪੂਰਵ ਸ਼ੁਕਲਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਭਲੀਨ ਏ. ਸ਼ੁਕਲਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਸ਼੍ਰੀਕਾਂਤ ਕੌਂਜਲੇ, ਕੁਣਾਲ ਚੈਟਰਜੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੈਤ੍ਰੇਈ, ਰੋਹਿਤ ਬਨੇਰ, ਐੱਮ. ਮਿੱਤਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗੌਰੀ ਗੋਬਰਧੁਨ, ਅਖਿਲ ਹਸੀਜਾ, ਅਰਨਵ ਮਿੱਤਲ, ਸ਼ੌਰਿਆ ਅਗਰਵਾਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਯਾ ਚੌਧਰੀ, ਅਮਿਤ ਗੁਪਤਾ, ਕਸ਼ਤੀਜ ਵੈਭਬ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੁਸਕਾਨ ਨਾਗਪਾਲ, ਮਲਕ ਮਨੀਸ਼ ਭੱਟ, ਪੀ.ਆਈ. ਜੋਸ, ਅਨੁਪਮ ਰੈਨਾ, ਅਸ਼ੋਕ ਮਾਥੁਰ, ਸੁਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਗਰ, ਈ.ਸੀ. ਹੇਮੰਤ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ, ਪੀ.ਐਸ.ਸੁਧੀਰ, ਰਿਸ਼ੀ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਭਰਤ ਸੂਦ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਨੀ ਮੈਥਿਊ, ਗੌਤਮ ਨਾਰਾਇਣ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਸਮਿਤਾ ਸਿੰਘ, ਤੁਸ਼ਾਰ ਨਾਇਰ, ਅਨਿਰੁਧ ਆਨੰਦ, ਪੁਨੀਸ਼ਕ ਹਾਂਡਾ, ਅਰਜੁਨ ਗਰਗ, ਸੰਜੇ ਕੁਮਾਰ ਪਾਠਕ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਸ਼ੀ ਪਾਠਕ, ਹੇਮੰਤ ਕੁਮਾਰ, ਅਰਵਿਨ ਕੁਮਾਰੀ, ਏ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਅਨਿਕੇਤ ਰਾਜਪੂਤ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਖੋਇਸਨਾਮ ਨਿਰਮਲਾ ਦੇਵੀ, ਕੁਮਾਰ ਮਿਹਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਕਾਂਕਸ਼ਾ ਕੌਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਰਿਮਾ ਬਜਾਜ, ਗੋਪਾਲ ਝਾਅ, ਉਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਏਨਾਕਸ਼ੀ ਮੁਖੋਪਾਧਿਆਏ ਸਿਧਾਂਤ,

ਰਾਜੀਬ ਕਲੀਤਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਵੈਂਕਟ ਰਘੂਵੰਸੀ ਡੀ., ਪੰਖੁਰੀ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਪਾਈ ਅਮਿਤ, ਕੁਸ਼ਲ ਦੂਬੇ, ਰਾਧਿਕਾ ਗੌਤਮ, ਅਕਸ਼ੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾਂਸ਼ੂ, ਹਿਮਾਂਸ਼ੀ ਸ਼ਾਕਯਾ, ਨਿਕੁੰਜ ਗੁਪਤਾ, ਪ੍ਰਗਿਆ ਉਪਾਧਿਆਏ, ਸਵਾਤੀ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਕਾਂਕਸ਼ਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ/ਆਦੇਸ਼

ਫੈਸਲਾ

ਆਰ. ਮਹਾਦੇਵਨ, ਜੇ.

ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ।

2. "ਜਨਹਿੱਤ ਪਟੀਸ਼ਨ" ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਇਹ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਤਹਿਤ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਰਾਹਤਾਂ ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

(i) ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੰਡਮਸ ਦੀ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰਾਂ ਸਮੇਤ ਮਰਦਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਅਪੰਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਤਹਿਤ ਹਰੇਕ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਘਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ; ਅਤੇ

(ii) ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ (ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਸਮੇਤ) ਲਈ ਵਕੀਲਾਂ/ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ/ ਅਦਾਲਤੀ ਅਮਲੇ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਬਾਰ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਅਸਾਮ ਨਾਲ ਰਜਿਸਟਰਡ ਵਕੀਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਾਮ, ਨਾਗਾਲੈਂਡ, ਮਿਜ਼ੋਰਮ, ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਿੱਕਮ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਤਹਿਤ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਢੁਕਵਾਂ ਪੋਸ਼ਣ, ਕੱਪੜੇ, ਸਿਹਤ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮਾਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਫਾਈ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

4. ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ, ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਅਤੇ ਪੋਸ਼ਣ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ 'ਤੇ ਫਰਜ਼ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤਹਿਤ ਧਾਰਾ 47 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਵੱਛਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 48 ਏ ਦਾ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

5. ਅੱਗੇ ਜੋੜਦੇ ਹੋਏ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ 'ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਸ.ਬੀ.ਐਮ.) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੁਝ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ (ਡਬਲਯੂ.ਐਚ.ਓ.) ਜਿਸਦਾ, ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਹੈ, ਉਮਰ, ਲਿੰਗ, ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ/ਜਾਤੀ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੰਪਤੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

6. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਸਮੇਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਕੈਟੇਨਾ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।

6.1. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ, ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ, ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਸਥਾਨਾਂ, ਦਫਤਰਕੰਪਲੈਕਸਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਲੰਘਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕੰਪਲੈਕਸ / ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਪਖਾਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਵਕੀਲ / ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ / ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਧਾਰਾ 21 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਇਹ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

7. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਿਤੀ 08.05.2023,[1] ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਹਲਫਨਾਮੇ 'ਤੇ ਸਾਰਣੀਬੱਧ ਬਿਆਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੇਰਵੇ ਦਰਸਾਏ ਜਾਣ:

---

1 1. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਕੀਲ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ, ਅਸੀਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਧਿਰ ਦੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

2. ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ ਰਾਹੀਂ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

3. ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਸੂਚੀਬੱਧ ਹੋਣ ਦੀ ਅਗਲੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਲਫਨਾਮੇ 'ਤੇ ਸਾਰਣੀਬੱਧ ਬਿਆਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨਗੀਆਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੇਰਵੇ ਦਰਸਾਏ ਜਾਣਗੇ:

(ਏ) ਮਰਦਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰਾਂ ਲਈ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ;

(ਬੀ) ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਕਦਮ;

(ਸੀ) ਕੀ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ; ਅਤੇ

(ਡੀ) ਕੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਸੈਨੇਟਰੀ ਨੈਪਕਿਨ ਡਿਸਪੈਂਸਰਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਲਫਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀਆਂ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਆਈਜੂਰਿਸ ਪੋਰਟਲ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਡੇਟਾ ਐਪ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

5 ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ 17 ਜੁਲਾਈ 2023 ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰੋ।

(ਏ) ਮਰਦਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰਾਂ ਲਈ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ;

(ਬੀ) ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਕਦਮ;

(ਸੀ) ਕੀ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ; ਅਤੇ

(ਡੀ) ਕੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਸੈਨੇਟਰੀ ਨੈਪਕਿਨ ਡਿਸਪੈਂਸਰਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

7.1. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੇ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਸਾਡੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ (ਏ), (ਬੀ), (ਸੀ) ਅਤੇ (ਡੀ) ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਹਲਫਨਾਮੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਹਨ।

8. ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ, ਰਿਪੋਰਟਾਂ / ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ

(ਏ) <u>ਕਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ/ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼</u>

8.1. <u>ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ</u>

> ***ਆਰਟੀਕਲ 21.*** *ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।*
>
> ***ਆਰਟੀਕਲ 47.*** *ਪੋਸ਼ਣ ਦੇ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣਾ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ।*
>
> *ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੋਸ਼ਣ ਦੇ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਮਝੇਗਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਚਿਕਿਤਸਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਖਪਤ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ।*
>
> ***ਆਰਟੀਕਲ 48 ਏ.***[2] *ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ।*

---

2 ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ (42ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1976 ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਰਾਜ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ।

8.2. ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀ (ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2019

ਸੈਕਸ਼ਨ 3. ਭੇਦਭਾਵ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨਾਹੀ।—ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਸੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਆਧਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ, ਅਰਥਾਤ:-

(ਏ) ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਅਣਉਚਿਤ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ;
(ਬੀ) ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਕਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਣਉਚਿਤ ਵਿਵਹਾਰ;
(ਸੀ) ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਕਿੱਤੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨਾ;
(ਡੀ) ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਅਣਉਚਿਤ ਵਿਵਹਾਰ;
(ਈ) ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਜਾਂ ਜਨਤਾ ਲਈ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਸਤੂ, ਰਿਹਾਇਸ਼, ਸੇਵਾ, ਸਹੂਲਤ, ਲਾਭ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਮੌਕੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ, ਪ੍ਰਬੰਧ ਜਾਂ ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਜਾਂ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਅਣਉਚਿਤ ਵਿਵਹਾਰ।

....

8.3. ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀ (ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਨਿਯਮ, 2020

ਨਿਯਮ 10 ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਉਪਾਵਾਂ, ਸਿੱਖਿਆ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 10 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (5) ਅਤੇ (9) ਢੁਕਵੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ:

(5) ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 12 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਕੇਂਦਰ, ਵੱਖਰੇ ਹਿਊਮਨ ਇਮਿਊਨੋਡੈਫੀਸੀਐਂਸੀ ਵਾਇਰਸ ਸੀਰੋ-ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੇਂਦਰ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਵਾਰਡ ਅਤੇ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

(9) ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸਥਾਈ ਸ਼ੈਲਟਰ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਘਰ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰਦ, ਔਰਤ ਜਾਂ ਵੱਖਰੇ ਵਾਰਡਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

8.4. ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਪਹੁੰਚ ਲਈ ਤਾਲਮੇਲ ਵਾਲੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮਿਆਰਾਂ, 2021 ਵਿੱਚ ਮਰਦਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"**4.9.2.** ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ

ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ, ਅਮਲੇ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਮਰੀਜ਼ਾਂ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਨਤਕ ਵਾਸ਼ਰੂਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਮਰਾਂ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੁਤੰਤਰ, ਨਾਲ ਜਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ. ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮਰਦ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਕਲੱਸਟਰ ਲੇਆਉਟ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਈ ਡਬਲਯੂਸੀ ਕਿਊਬਿਕਲ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ ਬੇਸਿਨ ਹਨ। ਜਨਤਕ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਟਾਈਪੋਲੋਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਕਾਸ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਵਿਭਿੰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰਾਂ, ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ, ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਗਰਭਵਤੀ ਮਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ:

1. ਪੁਰਸ਼ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ ਪਿਸ਼ਾਬ ਘਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਂਬੂਲੈਂਟ ਅਪਾਹਜਾਂ ਲਈ ਸਪੋਰਟ ਗ੍ਰੈਬ ਬਾਰ ਅਤੇ ਘੱਟ ਉਚਾਈ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ ਪਿਸ਼ਾਬ ਘਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

2. ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੋਵਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਐਂਬੂਲੈਂਟ ਅਪਾਹਜਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਡਬਲਯੂਸੀ ਹੋਵੇਗਾ

3. ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੋਵਾਂ ਟਾਇਲਟ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਪਖਾਨਾ ਜਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਯੂਨੀਸੈਕਸ / ਲਿੰਗ ਨਿਰਪੱਖ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਟਾਇਲਟ ਰੂਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

4. ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

8.5. ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਪਲਾਨਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ, ਬਜਟ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਅਤੇ ਆਈਸੀਟੀ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ 'ਸਾਰੇ ਲਿੰਗਾਂ ਲਈ ਸਵੱਛ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ', ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

- ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੰਪਲੈਕਸ 'ਚ ਵਾਸ਼ਰੂਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 3 ਗੁਣਾ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।

- ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਕੰਪਲੈਕਸ: 12 ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੱਜਾਂ, ਸਟਾਫ, ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੁਝ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹਨ।

- ਜੱਜਾਂ/ ਵਕੀਲਾਂ/ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਲਿੰਗਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

- 19.7% ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਕੰਪਲੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਪਲਬਧ ਵਾਸ਼ਰੂਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੇਖਭਾਲ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

- 73.4% ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ (ਪੈਡ ਡਿਸਪੈਂਸਰ) ਦੇ ਨਾਲ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਨਹੀਂ ਹਨ।

- ਐਨਏਐਲਐਸਏ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਤੀਜੇ ਲਿੰਗ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

- ਇੱਕ ਅਨੁਭਵੀ ਅਧਿਐਨ ਨੇ ਤੀਜੇ ਲਿੰਗ ਲਈ ਕੋਈ ਵੱਖਰੇ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦਿਵਿਆਂਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਤੀਜੇ ਲਿੰਗ ਲਈ ਸਿਰਫ 4 ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਹਨ। ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਚੇਨਈ ਅਤੇ ਕੋਇੰਬਟੂਰ ਵਿੱਚ ਤੀਜੇ ਲਿੰਗ ਲਈ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਹਨ।

8.6. ਅਕਤੂਬਰ, 2023 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਕਸੈਸਿਬਿਲਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ:

> ***ਵਾਸ਼ਰੂਮ:*** *ਪੂਰੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ. ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅੰਤਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਅੰਤਰਿਮ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਵੇਂ ਪਖਾਨੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ - ਅਪਾਹਜ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਪਖਾਨੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਸਾਈਨੇਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਧੂ " ਟੀ" ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।*
>
> ***ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ***
>
> *(1) ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਅਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਯੂਨੀਸੈਕਸ ਰੈਸਟਰੂਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਵਰਗੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਅਟੈਂਡੈਂਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਵ੍ਹੀਲਚੇਅਰ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਕਾਰਨ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।*
>
> *(2) ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੋ ਕਿ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਪਹੁੰਚਣਾ ਵੀ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਪਖਾਨੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰੇਲ ਲਿਪੀ, ਛੂਤ ਵਾਲੇ ਰਸਤਿਆਂ ਅਤੇ ਪੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਕੇਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।*
>
> *(3) ਸੈਨੇਟਰੀ ਪੈਡ ਡਿਸਪੈਂਸਰ, ਅਤੇ ਡਾਇਪਰ ਨਿਪਟਾਰੇ ਅਤੇ ਸੈਨੇਟਰੀ ਕੂੜੇ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਡੱਬੇ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।*

(ਬੀ) ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ

8.7. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਘੋਸ਼ਣਾ, 1948

> ***ਆਰਟੀਕਲ 25.*** *ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ, ਕੱਪੜੇ, ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ,*

ਅਪੰਗਤਾ, ਵਿਧਵਾ, ਬੁਢਾਪਾ ਜਾਂ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੀ ਹੋਰ ਘਾਟ ਉਸ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ।

8.8. ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਝੌਤਾ, 1966

ਆਰਟੀਕਲ 12

1. ਮੌਜੂਦਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਰਾਜ ਧਿਰਾਂ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਦੇ ਸਰਵਉੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਿਆਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਲਈ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

2. ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਰਾਜ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ:

(ਏ) ....

(ਬੀ) ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਫਾਈ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ;

.....

8.9. ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਮਹਾਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੰਬਰ ਏ/ਆਰਈਐਸ/64/292 ਮਿਤੀ 3 ਅਗਸਤ, 2010 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਾਫ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

8.10. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਵੱਛਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, 2010 ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ, ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਕਮੇਟੀ (ਈਐਸਸੀਆਰ) ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਸਵੱਛਤਾ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵੱਛਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 11 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਦੇ ਉਚਿਤ ਮਿਆਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਸਵੱਛਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਰ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (ਆਰਟੀਕਲ 11) ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (ਆਰਟੀਕਲ 12 ਪੈਰਾ 1 ਅਤੇ 2 (ਏ), (ਬੀ) ਅਤੇ (ਸੀ)) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਆਮ ਟਿੱਪਣੀ ਨੰਬਰ 15 ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਵੱਛਤਾ ਦੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਇਸਦੇ ਵੱਖਰੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ. ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੱਸਾ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਵੱਛਤਾ ਬਾਰੇ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਵੱਛਤਾ ਹੱਲਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

8.11. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਮਤਾ ਨੰਬਰ ਏ/ਐਚਆਰਸੀ/15/ਐਲ.14 ਮਿਤੀ 24.09.2010, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ:

- ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਦੇ ਉਚਿਤ ਮਿਆਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਿਆਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਅਟੁੱਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

- ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ/ ਜਾਂ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਸਪੁਰਦਗੀ ਦਾ ਵਫ਼ਦ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

(ਸੀ) ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ

8.12. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

(i) ਵਿਨਸੈਂਟ ਪਾਨੀਕੁਰਲੰਗਰਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 3:

16. ਇੱਕ ਤੰਦਰੁਸਤ ਸਰੀਰ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ. ਇਸੇ ਲਈ "ਸਰੀਮਾਦਿਆਮ ਖਾਲੂਧਰਮ ਸਾਧਨਮ" ਕਹਾਵਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ। ਬੰਧੂਆ ਮੁਕਤੀ ਮੋਰਚਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (1984) 3 ਐਸਸੀਸੀ 161 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ: (ਐਸਸੀਸੀ ਪੰਨਾ 183. ਪੈਰਾ 10):

"ਫਰਾਂਸਿਸ ਮੁਲਿਨ ਕੇਸ (ਫਰਾਂਸਿਸ ਕੋਰਲੀ ਮੁਲਿਨ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ (1981) 1 ਐਸਸੀਸੀ 608: 1981 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 212) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਮਨੁੱਖੀ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜੀਵੇ। ਰਹਿਣ ਦਾ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ

---

3 [1987] 2 ਐਸਸੀਆਰ 468: (1987) 2 ਐਸਸੀਸੀ 165

ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

ਆਰਟੀਕਲ 21 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਣ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 39 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 41 ਅਤੇ 42 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (ਈ) ਅਤੇ (ਐਫ਼) ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ, ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਿਹਤਮੰਦ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਮਾਣ, ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਕੰਮ ਅਤੇ ਜਣੇਪਾ ਰਾਹਤ ਦੀਆਂ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ। ਇਹ ਉਹ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਲੋੜਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਣ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ - ਨਾ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ - ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰੱਖੇ।

"..... ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਨੂੰ ਉੱਚ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਹੋਂਦ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ 'ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨਾ ਉੱਚ ਤਰਜੀਹ ਹੈ- ਸ਼ਾਇਦ ਸਿਖਰ 'ਤੇ।

(ii) ਵਿੱਚ *ਰੀ. ਅਮਰਨਾਥ ਤੀਰਥ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* 4:

"15. ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 48-ਏ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਈਨ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਯੂਡੀਐਚਆਰ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 (2) ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਉਚਿਤ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀ, ਅਪੰਗਤਾ ਆਦਿ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਵਿੱਚ ਦਰਜ "ਜੀਵਨ" ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਫ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਭਰ ਨਿਰੰਤਰ ਤੰਗੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ

---

4 [2012] 13 ਐਸਸੀਆਰ 1093: (2013) 3 ਐਸ ਸੀ ਸੀ 247

ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ, ਬਿਹਤਰ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ, ਕੰਮ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸਵੱਛ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਣ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਕੁਝ ਵਧੀਆ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਜੀਉਣ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(iii) *ਸਾਂਝਾ ਕਾਰਨ (ਇੱਕ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸੁਸਾਇਟੀ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 5:*

"175. ਆਰਟੀਕਲ 21 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ "ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਬਚਣ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਹੈ। (ਦੇਖੋ: ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਚੰਦਰਭਾਨ ਕਹਾਣੀ (1983) 3 ਐਸਸੀਸੀ 387)। ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਣ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਨੰਗੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੋੜੀਂਦਾ ਪੋਸ਼ਣ, ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ, ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ ਅਤੇ ਸਾਥੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ। [ਦੇਖੋ: ਫਰਾਂਸਿਸ ਕੋਰਲੀ ਮੁਲਿਨ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ : (1981) 1 ਐਸਸੀਸੀ 608; ਓਲਗਾ ਟੈਲੀਸ ਬਨਾਮ ਬੰਬੇ ਮਿਉਂਸਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ: (1985) 3 ਐਸਸੀਸੀ 545 (ਪੈਰਾ 33 ਅਤੇ 34); ਦਿੱਲੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਡੀ.ਟੀ.ਸੀ. ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਾਂਗਰਸ: 1991 ਪੂਰਕ (1) ਐਸਸੀਸੀ 600 (ਪੈਰਾ 223, 234 ਅਤੇ 259)]. ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਯੂਪੀ ਰਾਜ: ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 1295 ਵਿੱਚ, ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡੋਮਿਸੀਲਰੀ ਦੌਰੇ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

(iv) *ਖਪਤਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 6:*

22. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 1 ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਮਾਣ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਤਰਕ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਰ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਚਾਰਟਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

---

5 [1999] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1279: (1999) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 667

6 [1995] 1 ਐਸਸੀਆਰ 626: ਏਆਈਆਰ 1995 ਐਸਸੀ 922

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਨੀਤੀ। ਆਰਟੀਕਲ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਿਹਤ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ, ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਦੌਲਤ ਹੈ।

(v) ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਕੇਡੀਆ ਲੈਦਰ ਐਂਡ ਲਿਕਰ ਲਿਮਟਿਡ ਰਾਜ[7]:

10. ਦੋਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੰਡਾਤਮਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਾਤਾਵਰਣ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ "ਸੰਵਿਧਾਨ") ਦੁਆਰਾ ਯਕੀਨੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਸਵੱਛ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਣ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਭਰਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(vi) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ[8]

ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਉਹ ਅਕਸਰ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਜੜਾ/ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਸ਼ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਨਸੀ ਰੁਝਾਨ ਜਾਂ ਲਿੰਗ ਪਛਾਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਪੈਰਾ 135.6 ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਟੀਜੀ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰੀ ਦੇਖਭਾਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਉਪਾਅ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

8.13. ਰਾਜਸਥਾਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਮਾਣ, ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ

---

7 [2003] ਪੂਰਕ 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 727: (2003) 7 ਐਸਸੀਸੀ 389

8 [2014] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 119: (2014) 5 ਐਸਸੀਸੀ 438

9 ਆਦੇਸ਼ ਮਿਤੀ 03.12.2024 ਸੀ.ਡਬਲਯੂ. ਨੰਬਰ 18518/2024 ਵਿੱਚ (ਖੁਦ ਨੋਟਿਸ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ)

ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਪਖਾਨੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫਾਈ, ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਔਰਤਾਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ 'ਰੋਕੀਆਂ' ਅਤੇ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਘਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਦਰਅਸਲ, ਕਈ ਵਾਰ, ਔਰਤਾਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੀਆਂ, ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਡਰ ਨਾਲ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪਖਾਨੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿਸ਼ਾਬ ਨਾਲੀ ਦੀਆਂ ਲਾਗਾਂ, ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਬਲੈਡਰ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਯੂਰੋ-ਗਾਇਨੇਕੋਲੋਜੀਕਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹਨ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ।

8.14. *ਮਿਲੂਨ ਸੂਰਿਆਜਾਨੀ ਬਨਾਮ ਪੁਣੇ ਮਿਉਂਸਪਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ 10* ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇੱਕ ਜਨਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਾਫ ਪਖਾਨੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫਰਜ਼ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਪਖਾਨੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਕੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

8.15. ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ *ਪੀ ਸਰਵਨਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ* [11] ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਪਖਾਨਾ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ' ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ, ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਮੁਫਤ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ; ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਮਿਲੂਨ ਸੂਰਿਆਜਾਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੇਗੀ।

8.16. *ਨਿਊ ਬੰਬੇ ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਵੈਲਫੇਅਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ* [12] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੋਰਟ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ:

---

10 2015 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਬੋਮ 6256

11 ਆਦੇਸ਼ ਮਿਤੀ 17.08.2021 ਨੂੰ 2019 ਦੇ ਡਬਲਯੂ.ਪੀ.(ਐਮ.ਡੀ.) ਨੰਬਰ 4959 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

12 2015 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਬੋਮ 8558

7. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨਿਆਂਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ, ਸਸਤੀ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਸੁਣਵਾਈ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਜਾਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਸਹੀ ਨਿਆਂਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜਾਇਜ਼ ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਢੁਕਵਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ। ਉਪਰੋਕਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ, ਜੱਜਾਂ, ਬਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤੀ ਅਮਲੇ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਪਰੋਕਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ, ਜੱਜਾਂ, ਬਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਟਾਫ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਹਰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਸਾਫ ਪਾਣੀ, ਸਾਫ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਰਗੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕ ਉਪਰੋਕਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਤੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਜਾਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ।

8.17. *ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਮਿਤਾ ਕੁਮਾਰੀ ਰਾਜਗੜ੍ਹੀਆ ਬਨਾਮ ਐਨਸੀਟੀ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ* [13] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੱਛਤਾ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਫ਼, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਬਾਰ ਦੀਆਂ ਮਹਿਲਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ। ਇਸ ਨੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ

---

13 ਆਰਡਰ ਡੀ.ਟੀ. 2024 ਦੇ ਡਬਲਯੂ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 14517 ਵਿੱਚ 16.10.2024

ਮਹਿਲਾ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਨਿੱਜਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈਣ। ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 05.12.2024 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ, ਪੀਡੀਜੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ।

(ਡੀ) ਗਲੋਬਲ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ

8.18. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਏਜੰਸੀ (ਐਨਈਏ) ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਦੀ 14 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਫ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਧਿਆਨ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਵਾਲੇ ਜਨਤਕ ਰੈਸਟਰੂਮਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਐਨਈਏ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਚਿਤ ਦੇਖਭਾਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਵਿੱਚ ਰੈਸਟਰੂਮ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ ਸਿੰਗਾਪੁਰ (ਆਰਏਐਸ) ਵੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇੱਕ ਗਾਈਡਬੁੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ ਏ ਗਾਈਡ ਟੂ ਬੇਟਰ ਪਬਲਿਕ ਟਾਇਲਟ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਐਂਡ ਮੇਨਟੇਨੈਂਸ ਹੈ। ਇਹ ਗਾਈਡ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਤਕ ਰੈਸਟਰੂਮਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਹਦਾਇਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਐਨਈਏ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਨਾਲ, ਆਰਏਐਸ ਨੇ 1 ਜੁਲਾਈ, 2003 ਨੂੰ ਹੈਪੀ ਟਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਰੈਸਟਰੂਮ ਮਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਆਪਰੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵੱਛਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ। ਗਾਈਡਬੁੱਕ ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਸੁਰੱਖਿਆ, ਭੰਨਤੋੜ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ, ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਸਫਾਈ ਵਰਗੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਵਿਸਥਾਰਤ ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਗ੍ਰਾਫਿਕਸ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

8.19. ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ 15 ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਵਾਲੇ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਲੰਡਨ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰ ਆਪਣੀਆਂ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਨਤਕ ਰੈਸਟਰੂਮ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸਮਾਂ, ਸਥਾਨ, ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਫੀਡਬੈਕ ਚੈਨਲ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫ਼ੋਨ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਈਮੇਲ ਪਤੇ, ਜਨਤਕ ਇਨਪੁੱਟ ਲਈ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਟਾਇਲਟ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਬੀ.ਟੀ.ਏ.) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1999 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ

---

14 https://www.nea.gov.sg/our-services/public-cleanliness/toilets-management/overview

15 https://www.toiletmap.org.uk/about,
https://publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmselect/cmcomloc/636/636.pdf?utm_source=chatgpt.com,
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c5f0aed915d 696ccfc52e/7530.pdf

ਵਿਜ਼ਿਟਬ੍ਰਿਟੇਨ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਯੂਕੇ ਦੀ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਅਪੀਲ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਰੈਸਟਰੂਮ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਨੇ 2007-2008 ਦੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਰੈਸਟਰੂਮ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਬਿਹਤਰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਪਖਾਨੇ ਤੱਕ ਜਨਤਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗਾਈਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ।

8.20. ਆਸਟਰੇਲੀਆ [16] ਆਪਣੇ ਜਨਤਕ ਰੈਸਟਰੂਮ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟਾਇਲਟ ਮੈਪ ਲਾਂਚ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ 16,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਪਖਾਨੇ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਅਸੰਤੁਲਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਨਕਸ਼ਾ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪੰਗਤਾ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਘੰਟੇ।

8.21. ਜਰਮਨੀ ਦੀ [17] "ਟਾਇਲਟ ਫਾਰ ਆਲ" ਪਹਿਲਕਦਮੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ "ਬਦਲਦੇ ਸਥਾਨ" ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਜੋਂ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਗੰਭੀਰ ਅਪੰਗਤਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ. ਇਹ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਸਟੈਂਡਰਡ ਵ੍ਹੀਲ ਚੇਅਰ-ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਰੈਸਟਰੂਮਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਚਾਈ-ਅਨੁਕੂਲ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ, ਛੱਤ ਲਹਿਰਾਉਣ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਵਾਧੂ ਜਗ੍ਹਾ ਵਰਗੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਰਮਨ ਟਾਇਲਟ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਹਿਲ, ਜਨਤਕ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੈਸਟਰੂਮਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਮਾਜ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਕੋਈ, ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਜਨਤਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਨੇਵੀਗੇਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ

8.22. ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ [18] "ਪੌਪ-ਅੱਪ ਵਿਨੀਪੈਗ ਪਬਲਿਕ ਟਾਇਲਟ" ਪਹਿਲ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਜਨਤਕ ਰੈਸਟਰੂਮ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸੇਵਾ, ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਇਕੁਇਟੀ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ. ਇਸ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਵਿੱਚ ਉੱਚ-ਲੋੜ ਵਾਲੇ ਡਾਊਨਟਾਊਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਣਨੀਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਪੋਰਟੇਬਲ ਰੈਸਟਰੂਮ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਸੇਵਾ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ "ਵਾਚ ਅੰਬੈਸਡਰ" ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਅਤੇ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ।

16https://www.continence.org.au/national-public-toilet-map

17 https://www.toiletten-fuer-alle.de/das-projekt.html

18 https://downtown.org/wp-content/uploads/2019/08/IDADAA19_WinnipegBIZ_PublicToilet_Summary.pdf

8.23. ਜਪਾਨ ਵਿੱਚ, ਐਲਆਈਐਕਸਆਈਐਲ ਵਰਗੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਰਾਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਲਿੰਗ ਦੇ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਪਖਾਨੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੋ ਅਪਾਹਜ ਲੋਕਾਂ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਡਿਮੇਨਸ਼ੀਆ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਵਿਭਿੰਨ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਐਲਆਈਐਕਸਆਈਐਲ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਡਿਜ਼ਾਈਨ, ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ "ਕਿਊਬਿਕਲ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ' ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਪਾਨ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਰਗਰਮ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ।

8.24. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਮੁੱਚਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਫ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਭਲਾਈ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਾਫ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਨੰਦ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਿਰ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜੀਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਚਿਤ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਬਣਾਉਣਾ ਨਿੱਜਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤਹਿਤ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਖਾਨੇ ਸਾਲ ਭਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣ। ਤਿੰਨਾਂ ਲਿੰਗਾਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹੁਣ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਮਾਰਗਾਂ 'ਤੇ ਹਰ ਟੋਲ ਪਲਾਜ਼ਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਜੱਜਾਂ/ਵਕੀਲਾਂ/ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ/ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਪਖਾਨੇ/ਵਾਸ਼ਰੂਮ/ਰੈਸਟਰੂਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨੌਕਰੀ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇੱਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਉਹ ਹਨ

19https://www.lixil.com/en/impact/inclusion/universal_design.html

ਮਰਦਾਂ, ਔਰਤਾਂ, ਦਿਵਿਆਂਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸਵੱਛ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਾਣ, ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

9. ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿਤੀ 08.05.2023 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਵਾਬਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ 777 ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਵਾਧੂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਸੁਝਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਖਾਤਰ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ:

3. ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ

ਡੀ. ਹਲਫਨਾਮੇ ਅਤੇ ਅੰਤਰ: ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਲਫਨਾਮੇ ਉਪਲਬਧ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਜਾਂ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਉਪਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਈ. ਪੁਰਾਣੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ: ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਟਾਇਲਟ ਬਲਾਕ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਅਤੇ ਚਾਬੀ ਹੇਠ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਸਾਮ ਰਾਜ ਵਿੱਚ।

ਐਫ. ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਮੁੱਦੇ: ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਵੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਲ, ਨੁਕਸਾਨੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਫਿਟਿੰਗਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਯਮਤ ਦੇਖਭਾਲ ਦੀ ਘਾਟ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਜੀ. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਹਕੀਕਤ: ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਐਚ. ਫੰਡਿੰਗ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ: ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਲਾਨਾ ਫੰਡਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਓ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਫੰਡ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੀ ਇਹ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

4. ਹੋਰ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ

ਆਈ. ਵਿਆਪਕ ਆਡਿਟ: ਉਪਲਬਧਤਾ, ਉਪਯੋਗਤਾ, ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੇ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਟਾਇਲਟ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਆਡਿਟ ਕਰੋ।

ਜੇ. ਫੁਕਵੀਂ ਫੰਡਿੰਗ: ਟਾਇਲਟ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਨਿਯਮਤ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ।

ਕੇ. ਸੰਮਲਿਤ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ: ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਔਰਤਾਂ, ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰਾਂ, ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਪਖਾਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ, ਉਚਿਤ ਸੰਕੇਤ ਅਤੇ ਗੋਪਨੀਯਤਾ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਐਲ. ਲਾਜ਼ਮੀ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ: ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਅਫਸਰਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਅਫਸਰਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਅਲਾਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ।

ਐਮ. ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਵਿਧੀ: ਟਾਇਲਟ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਅਤੇ ਹੱਲ ਲਈ ਵਿਧੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੋ।

ਐਨ. ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਰੀਖਣ: ਸਫਾਈ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ, ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਟਾਇਲਟ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰੋ।

ਓ. ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈਨੇਟਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ: ਕੁਝ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਹਾਟੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਨੇ ਸੈਨੇਟਰੀ ਨੈਪਕਿਨਾਂ ਅਤੇ ਡਿਸਪੈਂਸਰਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਟੈਂਡਰ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਬਕਾਇਆ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਾਟ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲਈ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ।

ਪੀ. ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ: ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਦਾਲਤੀ ਅਹਾਤੇ ਪਖਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਧੋਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਸੁਵਿਧਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਿਊ. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੈਚ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਜੋ ਇਕੱਲੀ ਮਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਅਜਿਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਆਰ.ਆਊਟਸੋਰਸਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਅਦਾਲਤੀ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ: ਹਵਾਈ ਅੱਡਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੋ ਹੁਣ ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਖਾਨੇ ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ, ਹੈਂਡ ਡਰਾਇਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਹੱਥ ਧੋਣ, ਟਾਇਲਟ ਪੇਪਰ ਅਤੇ ਨੈਪਕਿਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਠੇਕੇ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਦੀ ਆਊਟਸੋਰਸਿੰਗ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਬਿਹਤਰ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਸਫਾਈ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਐਸ. ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨੁਕੂਲ ਪਖਾਨੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ: ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪਖਾਨੇ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਬਦਬੂ ਅਤੇ ਬਦਬੂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਨਿਕਾਸ ਪੱਖੇ ਲਗਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਮੁੱਦਾ ਗੁਟਕਾ ਦੇ ਦਾਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਅਤੇ ਨੀਵੇਂ ਲੈਂਡਫਿਲ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਟਾਇਲਟ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੂੜੇ ਦੇ ਸਹੀ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਟੀ. ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ: ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਗਲਿਆਰੇ ਦਿਵਿਆਂਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਨੇਤਰਹੀਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਜਾਂ ਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਪਸ਼ਟ ਫੁੱਟਪਾਥ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸਹੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵ੍ਹੀਲਚੇਅਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਕਸਰ ਨਾਕਾਫੀ ਜਾਂ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੇਵੀਗੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਯੂ. ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ:

ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਅੱਡਿਆਂ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਖਾਨੇ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨੈਪਕਿਨ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਰਸਿੰਗ ਮਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਛਾਤੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਧੇ ਹੋਣਗੇ

ਮਾਵਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ।

v. ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਰਗੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਦਾਲਤੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਕੁਝ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਲਿਆਰੇ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪਖਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਾਕਾਫੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪੁਰਾਣੇ ਸੀਜੇਐਮ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੀ ਇਸੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ:

i. ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਉਣਾ: ਢਾਂਚਾਗਤ ਅਖੰਡਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਧੂ ਪਖਾਨੇ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ।
ii. ਮਾਡਿਊਲਰ ਹੱਲ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ: ਆਧੁਨਿਕ ਮਾਡਿਊਲਰ ਟਾਇਲਟ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸੋਧਾਂ ਨਾਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
iii. ਪਲੰਬਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨਾ: ਵਧੀ ਹੋਈ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਰਾਣੀ ਪਲੰਬਿੰਗ ਨੂੰ ਰੈਟਰੋਫਿਟ ਕਰੋ।
iv. ਮਾਹਰ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ: ਵਿਰਾਸਤੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਹੱਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰਲ ਅਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਮਾਹਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੋ।
ਡਬਲਯੂ. ਅਦਾਲਤੀ ਕੰਪਲੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾੜੀ ਸਫਾਈ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ:
ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸਾਕੇਤ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ ਅਤੇ ਕੰਟੀਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਖਾਨੇ ਭਿਆਨਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਾਮ ਦੇ ਕੋਕਰਾਝਾਰ 'ਚ ਪਖਾਨੇ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਬਦਬੂ ਕਾਰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ (ਪੀਡਬਲਯੂਡੀ) ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ:

i. ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ: ਸਵੱਛਤਾ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ ਵਰਗੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣ।

ii. ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਆਊਟਸੋਰਸ ਕਰਨਾ: ਆਧੁਨਿਕ ਸੁਵਿਧਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਹਤਰ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਠੇਕੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਫਾਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੋ।

iii. ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨਾ: ਪੁਰਾਣੇ ਫਿਕਸਚਰ ਅਤੇ ਪਲੰਬਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ, ਗੰਧ-ਰੋਧਕ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲੋ।

iv. ਨਿਯਮਤ ਆਡਿਟ: ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਫਾਈ ਆਡਿਟ ਕਰਵਾਉਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਮਿਆਰ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

v. ਫੀਡਬੈਕ ਵਿਧੀ: ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਅਮਲੇ ਲਈ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਉਪਭੋਗਤਾ-ਅਨੁਕੂਲ ਫੀਡਬੈਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰੋ।

6. ਸਮਰਪਿਤ ਬਜਟ: ਸਥਾਈ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ, ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੰਡ ਅਲਾਟ ਕਰੋ।

x. <u>ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਦਾਲਤਾਂ:</u>

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਬੱਚੇ ਅਕਸਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕਮਰੇ ਅਤੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਇਹ ਅਣਹੋਂਦ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਅਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ।

ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ:

i. ਨਿਰਧਾਰਤ ਬਾਲ-ਅਨੁਕੂਲ ਖੇਤਰ: ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ, ਦਿਲਚਸਪ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਰਪਿਤ ਕਮਰੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ।

ii. ਬਾਲ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਖਾਨੇ: ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਪਖਾਨੇ ਬਣਾਓ, ਸੁਰੱਖਿਆ, ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਉਚਿਤ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ।

iii. ਨੀਤੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ: ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਫੰਡਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

iv. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਖਲਾਈ: ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਟਾਫ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕਰਨਾ, ਇੱਕ ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

v. ਮਾਹਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਲ ਭਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੋ।

ਵਾਈ. ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਠੰਡੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਟਾਇਲਟਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਗਰਮ ਸੀਟਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਠੰਡੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਨੂੰ ਲੌਜਿਸਟਿਕਲ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਨੀਤੀ-ਸਬੰਧਤ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਕਾਰਨ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ੈੱਡ. ਭਾਰਤ ਦੇ ਠੰਡੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼: ਸੀਮਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ: ਲੱਦਾਖ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਜਾਂ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਵਰਗੇ ਠੰਡੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਸੀਟਾਂ ਜਾਂ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਵਰਗੀਆਂ ਉੱਨਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ। ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਲੰਬਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਅਕਸਰ ਜੰਮ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਟਾਇਲਟ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
ਏ.ਏ. ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ: ਠੰਡੇ ਮੌਸਮ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ, ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠੰਢ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਨਸੂਲੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਹੀਟਿੰਗ ਵਿਧੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਬੀ.ਬੀ. ਸਰੋਤ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ: ਉੱਚ-ਉਚਾਈ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਫੰਡਿੰਗ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਪਹੁੰਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਉੱਨਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।
ਸੀ.ਸੀ. ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਰਗੇ ਗਰਮ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਵਰਤੋਂਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਨਤਕ ਪਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਕੂਲਿੰਗ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊਤਾ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ, ਪੈਸਿਵ ਕੂਲਿੰਗ ਡਿਜ਼ਾਈਨ, ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਪਾਣੀ-ਬਚਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ, ਇਹਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟਾਇਲਟਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿਅੰਤ ਗਰਮੀ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਹੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਾਫ਼, ਕੁਸ਼ਲ, ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਪਖਾਨੇ ਇੱਕ ਹਕੀਕਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਖ਼ਤ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਵੀ।
ਡੀ.ਡੀ. ਗੋਆ ਅਤੇ ਚੇਨਈ ਵਰਗੇ ਤੱਟਵਰਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਸਾਮ ਵਰਗੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਉੱਚ ਨਮੀ, ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਅਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਮੌਸਮੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਵਿਲੱਖਣ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ, ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਹੀ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਈ.ਈ. ਅਦਾਲਤੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਪਖਾਨੇ ਸਮੇਤ, ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਫੰਡਿੰਗ ਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਅਤੇ

ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀ ਹੋਈ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ

(ਏ) ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜੱਜਾਂ ਅਤੇ ਵਕੀਲਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

(ਬੀ) ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਪੁਰਸ਼, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਅਪਾਹਜ ਵਕੀਲਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਦ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਅਪਾਹਜ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਹਨ।

(ਸੀ) ਪਖਾਨੇ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਆਡਿਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਹਰੇਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹੇਠਲੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਹਰੇਕ ਚੈਂਬਰ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਪਖਾਨੇ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(ਡੀ) ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਵਿਧੀ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਈ) ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈਨੇਟਰੀ ਨੈਪਕਿਨ ਮੁਫਤ ਜਾਂ ਮਾਮੂਲੀ ਦਰ 'ਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਡਿਸਪੈਂਸਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸੈਨੇਟਰੀ ਨੈਪਕਿਨ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(ਐੱਫ) ਸਾਰੇ ਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਨਲ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

(ਜੀ) ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਇਓ-ਟਾਇਲਟ ਅਪਣਾਏ ਹਨ, ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨੁਕੂਲ ਪਖਾਨੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਇਸੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਐੱਚ) ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਤ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਾਡਲ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਊਟਸੋਰਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਆਈ) ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਦਾਲਤੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁੰਬਈ, ਕਲਕੱਤਾ, ਚੇਨਈ, ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਆਦਿ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰਲ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਧੁਨਿਕ ਪਖਾਨੇ ਨਾਲ ਮੁੜ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਜਿਹੀ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰਲ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ

(ਜੇ) ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਬਜਟ ਅਲਾਟ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਲਾਨਾ ਆਡਿਟ ਰਿਪੋਰਟ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

9.1. ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਹਲਫਨਾਮੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਅ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੈਰੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ:

5. ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਪਣੀ ਇਕ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿੰਗ ਨਿਰਪੱਖ ਟਾਇਲਟ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਦਾਲਤੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿਚ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪਖਾਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਕੀਲਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਵਟਸਐਪ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਕੋਰਟ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਤੁਰੰਤ (15 ਤੋਂ 20 ਮਿੰਟ) ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

7. ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ (ਸਰਕਟ ਬੈਂਚਾਂ ਸਮੇਤ) ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ (ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ, ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਜੱਜਾਂ) ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਜਾਂ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿੱਜੀ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਆਊਟਸੋਰਸ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ।

8. ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਫੰਡ ਦਾ ਸਰੋਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਬਜਟ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟਾ ਸਫਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

9..... ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੰਮ ਆਊਟਸੋਰਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖਰਚੇ ਵਿਸਥਾਰਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

10. ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਆਪਣੀ ਮੁੱਖ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੇਡੀਜ਼ ਬਾਰ ਲਾਊਂਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਇਮਾਰਤ, ਸੇਸਕਈਸੈਂਟੇਨਰੀ ਬਿਲਡਿੰਗ, ਪੋਰਟ ਬਲੇਅਰ ਅਤੇ ਸਿਲੀਗੁੜੀ ਵਿਖੇ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਰ ਦੀਆਂ ਮਹਿਲਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਮਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਧੂ ਸੈਨੇਟਰੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਦਰਅਸਲ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

11. ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਾਲਣਾ ਹਲਫਨਾਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵੈਂਡਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ / ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਿਯਮਤ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਸਟਾਫ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

12. ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਕੀਲਾਂ/ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ/ਸਟਾਫ਼/ਕਲਰਕਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲ ਸਕੇ।

13. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਮੁੱਖ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ, ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇਕ ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੋਰਟ ਬਲੇਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਆਵੇ।

14. ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਅ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

15. ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਰੇਕ ਅਦਾਲਤਾਂ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਮੌਜੂਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉੱਪਰ ਦੱਸੀ ਗਈ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਵਰਚੁਅਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਲੇ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੇਕ ਮੰਗ 'ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ / ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਚੁਅਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਪਖਾਨੇ ਜਾਂ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਕਮੇਟੀ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੰਗ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਜਟ ਅਲਾਟਮੈਂਟ 2 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਕ ਆਰਡਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵਰਕ ਆਰਡਰ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਰੇਕ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

16. ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕਮਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

9.2. ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਗਾਰੇ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਅਪਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰਾਂ ਲਈ ਪਖਾਨੇ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਏ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਵਿਆਂਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਠੋਸ ਅੰਕੜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਬਾਰੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ।

9.2.1. ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਮਾੜੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਪਖਾਨੇ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ, ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਟੂਟੀਆਂ ਆਦਿ ਹਨ। ਨਾਕਾਫੀ ਕਾਰਨ

ਫੰਡ, ਪਖਾਨੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ। ਨਵੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਗੈਰ-ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਫਿਟਿੰਗਾਂ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਖਰਾਬ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਲੋੜੀਂਦੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ, ਵਕੀਲਾਂ, ਸਟਾਫ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈਂਡ ਡਰਾਇਰ, ਹੈਂਡਵਾਸ਼, ਟਾਇਲਟ ਪੇਪਰ ਅਤੇ ਨੈਪਕਿਨ ਆਦਿ ਨਾਲ ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਅਤੇ ਗਲਿਆਰੇ ਪੀਡਬਲਯੂਡੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਨੇਤਰਹੀਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਜਾਂ ਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਪਸ਼ਟ ਫੁੱਟਪਾਥ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸਹੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵ੍ਹੀਲਚੇਅਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਕਾਫੀ ਜਾਂ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੇਵੀਗੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੈਚ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਇਕੱਲੀ ਮਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਅਜਿਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੈਨੇਟਰੀ ਨੈਪਕਿਨ ਅਤੇ ਡਿਸਪੈਂਸਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਕੁਝ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਅਣਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਭੋਗਤਾ-ਅਨੁਕੂਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ, ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮੀਆਂ ਵੱਲ ਤੁਰੰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

10. ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਪਖਾਨੇ / ਵਾਸ਼ਰੂਮ / ਰੈਸਟਰੂਮ ਸਿਰਫ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਹੀ ਸਵੱਛਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਤਹਿਤ ਹਰੇਕ ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨ ਕਰਨ। ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਹਾਵਣਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੰਪਲੈਕਸ ਨੂੰ ਜੱਜਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ, ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਉਚਿਤ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਜਨਤਕ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬੇਆਰਾਮੀ ਜਾਂ ਅਸੁਵਿਧਾ ਦੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਬਣਾਈ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋਣ।

10.1. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਜੱਜਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਜੇ ਵੀ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਦੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਮਾਣ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਡਲ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਦੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਲੈਜਿਸਟਿਕ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਡੂੰਘੀ ਖਾਮੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਫਸੋਸਜਨਕ ਸਥਿਤੀ ਇਸ ਕਠੋਰ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ, ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

10.2. ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ, ਜਿੱਥੇ ਸਵੱਛਤਾ ਵਰਗੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਦੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਪੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਨਿਆਂਇਕ ਅਹਾਤੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਚਿਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਵਾਲੇ ਜੱਜਾਂ, ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋਣ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਣ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣਾ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰੇਗਾ।

11. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਵਿਆਪਕ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:

(i) ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਦਾਲਤੀ ਕੰਪਲੈਕਸਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾਂ, ਔਰਤਾਂ, ਦਿਵਿਆਂਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਗੇ।

(ii) ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਗੀਆਂ ਕਿ ਇਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜੱਜਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ, ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤੀ ਅਮਲੇ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛਾਣਯੋਗ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋਣ।

(iii) ਉਪਰੋਕਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਹਰੇਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਜੱਜ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ/ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ, ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿੱਤ ਸਕੱਤਰ, ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਉਹ ਸਹੀ ਸਮਝਣ, ਛੇ ਹਫਤਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ

(iv) ਕਮੇਟੀ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗੀ।

(ਏ) ਅੰਸਤਨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਅੰਕੜਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵੱਖਰੇ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(ਬੀ) ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਵਾਸ਼ਰੂਮਾਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਵਾਸ਼ਰੂਮਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ।

(ਸੀ) ਰੇਲਵੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਪਖਾਨੇ ਬਣਾਉਣ ਦੌਰਾਨ ਮੋਬਾਈਲ ਪਖਾਨੇ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨੁਕੂਲ ਪਖਾਨੇ (ਬਾਇਓ-ਟਾਇਲਟ) ਵਰਗੀਆਂ ਵਿਕਲਪਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।

(ਡੀ) ਕੁਆ ਔਰਤਾਂ, ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਿਅਕਤੀ, ਦਿਵਿਆਂਗ ਵਿਅਕਤੀ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਫਲਸ਼, ਹੈਂਡ ਸਾਬਣ, ਨੈਪਕਿਨ, ਟਾਇਲਟ ਪੇਪਰ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਮ ਪਲੰਬਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪੀਡਬਲਯੂਡੀ ਵਾਸ਼ਰੂਮਾਂ ਲਈ, ਰੈਂਪਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ

(ਈ) ਵਿਰਾਸਤੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁੰਬਈ, ਕਲਕੱਤਾ, ਚੇਨਈ ਆਦਿ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰਲ ਅਖੰਡਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ। ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪਲੰਬਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਡਿਊਲਰ ਹੱਲ, ਸਵੱਛਤਾ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਲਈ ਹੱਲਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ।

(ਐੱਫ) ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਫਾਈ ਕਾਰਜਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੁੱਕੇ ਬਾਥਰੂਮ ਦੇ ਫਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਅਭਿਆਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣਾ।

(ਜੀ) ਬਿਹਤਰ ਸਵੱਛਤਾ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਸਫਾਈ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਠੇਕੇ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਊਟਸੋਰਸਿੰਗ ਕਰਕੇ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ।

(ਐਚ) ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਤੰਤਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸ਼ਰੂਮਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਾਲਣਾ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਇੰਚਾਰਜ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਆਈ) ਖਰਾਬ ਵਾਸ਼ਰੂਮਾਂ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ/ਨਿਵਾਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।

(ਜੇ) ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਕਿ ਔਰਤਾਂ, ਦਿਵਿਆਂਗ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੈਂਡਰ ਵਾਸ਼ਰੂਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਟਾਕ ਕੀਤੇ ਸੈਨੇਟਰੀ ਪੈਡ ਡਿਸਪੈਂਸਰ ਹੋਣ।

(ਕੇ) ਹਾਈ ਕੋਰਟ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ/ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਹਰੇਕ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਉਚਿਤ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨੋਡਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਾ; ਅਜਿਹੀ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਬਾਰੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੈਅ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

(ਐਲ) ਅਦਾਲਤੀ ਕੰਪਲੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਇੱਕ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵੱਖਰਾ ਮੁਦਰਾ ਫੰਡ ਹੋਣਾ।

(ਐਮ) ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਦਾਲਤ ਕੰਪਲੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਟਾਫ਼ ਹੋਵੇ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ।

(ਐਨ) ਨਰਸਿੰਗ ਮਾਵਾਂ ਜਾਂ ਨਵਜੰਮੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਫੀਡਿੰਗ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧ ਨੈਪਕਿਨ ਬਦਲਣ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਕਮਰੇ (ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ। ਹਵਾਈ ਅੱਡਿਆਂ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਖਾਨੇ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨੈਪਕਿਨ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਰਸਿੰਗ ਮਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਛਾਤੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ।

(ਓ) ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਆਪਣੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਦਾਲਤਾਂ/ਫੋਰਮਾਂ ਲਈ ਗਰੇਡਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

(iv) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਦਾਲਤੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਨਗੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(v) ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

12. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ (ਨਿਆਂਇਕ) ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਣ।

13. ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਸ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਖ਼ਰਚਾ ਨਹੀਂ। ਜੁੜੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਅਰਜ਼ੀਆਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਹਨ, ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

14. "ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਲਈ" ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ।

ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ: ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ।

[1] *ਹੈਂਡਨੋਟਸ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ:* ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ

ਬੇਦਾਅਵਾ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ/ਨਿਆਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ/ਨਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Yadwinder Singh
Enrol. No. P/956/2016